

Αποκρυφισμός και μαγεία στην Ύστερη Βυζαντινή περίοδο

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](http://www.pemptousia.gr/?p=98705)

[Προηγούμενη δημοσίευση:<http://www.pemptousia.gr/?p=98705>]

Οι απόκρυφες επιστήμες και η μαγεία

Η κληρονομιά που οι Βυζαντινοί δέχθηκαν από τους Έλληνες επεκτείνεται και στις απόκρυφες επιστήμες, στη μαγεία και την αλχημεία, οι οποίες κατά κανόνα συνοδεύουν τις μαθηματικές επιστήμες. Ο Μιχαήλ Ψελλός και ο Νικηφόρος Βλεμμύδης είναι πολύ γνωστοί για τις αλχημιστικές τους ενασχολήσεις.**[60]**

Η συλλογιστική που έχει συνδεθεί με τη μαγεία δεν απούσιαζε από τη βυζαντινή σκέψη.**[61]** Η ανάπτυξή της ενθαρρύνονταν ακόμα και από τα υψηλά στρώματα της Βυζαντινής κοινωνίας. Στο Υπόμνημα του στο Περί ενυπνίων του Συνεσίου, ο Νικηφόρος Γρηγοράς αναφέρεται εκτεταμένως στην θεωρία και την πρακτική της μαγείας της εποχής του.**[62]**

Ο Μιχαήλ Ψελλός δε, έφτασε στο σημείο να κατηγορήσει ακόμα και μέλη της Εκκλησίας ότι δεν τους ήταν ξένες τέτοιες πρακτικές. Βέβαια οι κατηγορίες αυτές δεν φαίνεται να ευσταθούν, αφήνουν όμως να διαφανεί ότι η λαϊκή δεισιδαιμονία

δεν είχε εξαλειφθεί. Ο Ψελλός κατηγορήσε τους δύο Πατριάρχες, τον Ιωάννη Ξιφιλίνο και τον Μιχαήλ Κηρουλάριο, ότι είχαν ασκήσει αποκρυφισμό. Σύμφωνα με τον Ψελλό, ο Πατριάρχης Ξιφιλίνος είχε κάνει μία σύνθεση μεταξύ της Αριστοτελικής φιλοσοφίας του Χριστιανικού δόγματος και της Ανατολικής μαγείας και αστρολογίας.**[63]** Ο δε Πατριάρχης Κηρουλάριος κατηγορήθηκε από τον Ψελλό, ότι ήταν οπαδός της αστρολογίας και των απόκρυφων επιστημών, και επίσης ότι καταπιάστηκε με τη Θεουργία.**[64]**

Ο Πατριάρχης Κάλλιστος (1363) κατηγορήσε δικαιολογημένα τον Γρηγορά, ότι ασχολήθηκε με προφητείες και ερμηνείες ονείρων, και αναφέρει επίσης το γεγονός ότι οι μαθητές του εκαυχούνται ότι δίπλα στον Γρηγορά απέκτησαν τη δύναμη να προλέγουν το μέλλον.**[65]** Ο Νικόλαος Καβάσιλας (1322-1392ca.) επίσης, άσκησε κριτική στο ενδιαφέρον που έδειξε ο Νικηφόρος Γρηγοράς για τους Χαλδαϊκούς Χρησμούς και τις απόκρυφες επιστήμες της ύστατης αρχαιότητας.**[66]** Γενικά, οτιδήποτε άγγιζε το χώρο του μυστηρίου γοήτευε τους Βυζαντινούς.

Συμπέρασμα

Συμπερασματικά, ο τρόπος με τον οποίο πολλοί Βυζαντινοί διανοούμενοι εξελάμβαναν την αξία και τον ρόλο των επιστημών θα μπορούσε να περιγράψει ως εξής: Απέδιδαν σε αυτές ένα ρόλο καθαρά θεωρητικό και «μυστικό», βασισμένο στη νεοπλατωνική φιλοσοφία της ύστατης αρχαιότητας. Επ' αυτού του ζητήματος, κατά τον 14^ο αιώνα, δεν φαίνεται εμφανίζεται καμία επαναστατική θέση ικανή να μεταβάλει τη σχετική οπτική των στοιχείων που συνέθεταν την αρχαία αντίληψη του κόσμου. Στην πραγματικότητα δεν φαίνεται να υπάρχει ουσιαστική αποκοπή από τον τρόπο με τον οποίο γινόταν αντιληπτή η επιστήμη κατά την ελληνιστική και Ρωμαϊκή εποχή, ούτε μία επανεξέταση των γνώσεων του παρελθόντος υπό νέες προοπτικές.

Ο δρόμος που ακολούθησαν πολλοί διανοούμενοι του 14ου αιώνα ήταν η υιοθέτηση της αρχαίας και κυρίως της νεοπλατωνικής σκέψης, η οποία ήταν άλλοτε λογική, άλλοτε δε «παράλογη» και «αποκρυφιστική», με την προοπτική να την εναρμονίσουν με την Ορθόδοξη Χριστιανική θρησκεία.

[60] J.Bidez, Catalogue des manuscrits alchimiques grecs, VI, Bruxelles 1928, σελ. 25-26.

[61] R. Greenfield, 'Contribution to the Study of Paleologian Magic'. Byzantine Magic, εκδ. H. Maguire, Dumbarton Oaks 1995, σελ. 117-153.

[62] Νικηφόρος Γρηγοράς, Ερμηνεία εις τον Συνεσίου περι ενυπνίων λόγον, Patrologia Graeca 149, στ.537-539, και νεώτερη έκδοση P. Pietrosanti, Bari 1999, σελ. 8-9.

[63] Κ.Σάθας, όπ.π., τόμος V, σελ.459-462.

[64] Μιχαήλ Ψελλός, Προς την Σύνοδον κατηγορία του αρχιερέως, εκδ. L. Brehier, 'Accusation du patriarche Michel Cerulaire devant le Synode (1059)', *Revue des Etudes Grecques* 16, 1903, σελ. 385-388. Η Θεουργία ήταν μία ιερατική πρακτική την οποία εισήγαγε πρώτος στη νεοπλατωνική φιλοσοφία ο Πορφύριος, σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος, μέσω τελετών και με την επίκληση των Θεών, φτάνει στην ένωσή του με το Θείο, στην κάθαρση της ψυχής του και κατ'επέκτασιν στη λύτρωσή της. Εθεωρείτο από τους Χριστιανούς μία καθαρά ειδωλολατρική πρακτική.

[65] Δ.Β. Γόνης, Το συγγραφικό έργο του Οικουμενικού Πατριάρχου Κállιστου Α', Αθήνα 1980, ομιλία 13, σελ. 193.

[66] Ν. Καβάσιλας, εκδ. A.Garzya, 'Un opuscule inedited de Nicolas Cabasilas', *Byzantion* 24,1954, σελ. 532, II, 110-112: «και γάρ χρησμολογους τις είναι βούλεται δοκείν και χαλδαϊκά τινα συνείρει και μύθους και επωδάς πανταχού καταχεί των λόγων».